

Nabeschouwingen', waarop nog volgen de bibliografie, een register en een Summary. Deze laatste is voortreffelijk te lezen als men Nederlands kent en enigmatische met de stof vertrouwd is; een willekeurig Amerikaans historicus zal er nauwelijks wijzer van worden. Zo moet hij bepaald weten dat hij bij 'christendom' eerst aan de Nederlandse betekenis moet denken en dus de correctie 'christianity' moet aanbrengen. Het Engelse 'christendom' moet in het Nederlands n.l. als 'christenheid' vertaald worden en dat bedoelt de auteur niet. 'Ex ungue leonem': aan zulke details herkent met de aard van een werk. Ik kan dan ook nauwelijks instemmen met de lof die mevrouw J.L. van Essen voor het boek heeft in haar uitvoerige recensie, *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 109 (1994) 678-681, waarin zij ook de inhoud uitvoerig weergeeft, en voorts een aantal van de, veel te frequente, drukfouten signaleert. Alleen al de twaalf regels, verdeeld over twee alinea's die in de inleiding aan de gevolgd 'Methode' worden gewijd, tonen aan dat de schr. in feite aan zijn werkstuk bezwiken is. Hierin stelt hij n.l. dat hij gekozen heeft voor de werkwijze van Lucien Febvre in zijn: *Un destin Martin Luther*, en dat hij zich met 'mentaliteitsgeschiedenis' bezig houdt. In plaats van dit nu eens goed uit de diepen, zodat de lezer precies weet wat hem te wachten staat, laat hij deze met grote, ook in de verdere verhandeling niet opgeloste vraagtekens zitten. Zo wordt in de Conclusie, die toch had moeten aangeven in welk opzicht de gevolgd methode vruchtbaar is gebleken voor dieper inzicht in de worsteling van Groen met zijn tijd, het woord 'mentaliteitsgeschiedenis' niet meer vernomen. Het blijft bij een samenvatting van de gereleveerde feiten en bij de betuiging dat Groens beginselen ook heden ten dage nog volstrekt relevant zijn. Vast en zeker, maar we hebben niet van doen met de toepassing van een preek, maar met de uitkomsten van een historische studie, en die zijn ronduit mager. Geen verrassende nieuwe visie wordt ons geboden op de toch merkwaardig gecompliceerde Groen, maar een hagiografisch aandoende beschrijving van zijn strijd, doorspekt met betuigingen van het grote gelijk van de grote man. Op den duur gaat dat contraproductief werken. Tegenover zoveel gelijk dat de auteur zijn held geeft, gaat de lezer zich afvragen of hij misschien toch niet een enkele keer ongelijk had. Dat effect wordt versterkt doordat Groen voortdurend wel zelf geciteerd wordt, zijn tegenstanders daarentegen zelden. J.J.L. van der Bruggen bijvoorbeeld krijgt men slechts door de bril van Brouwer te zien, met soms een flits Van Egmond. Bovendien wordt de nobele Nijmeegse jurist en Réveilman onder het kopje 'Groen en Thorbecke' geplaatst. Geen wonder dat er dan nauwelijks een goed woord voor hem overschiet, en dat Groens volte-face in de schoolstrijd als volstrekt ge-